

Nr 11

Utlåtande i anledning av väckta motioner om sänkt valbarhets- ålder för nämndeman.

Första lagutskottet har behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 51 i första kammaren av herrar *Bengt Gustavsson* och *Lars Larsson* samt nr 61 i andra kammaren av herr *Carlsson* i Tyresö *m. fl.* I motionerna, vilka är likalydande, hemställes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om sådan ändring av 4 kap. 6 § i rättegångsbalken, att nämndemans valbarhetsålder inträder efter fyllda 21 år.

Inledning

I häradsrätt dömer enligt huvudregeln häradshövdingen med nämnd i såväl tvistemål som brottmål. Häradsrätten är emellertid domför utan nämnd vid måls avgörande utan huvudförhandling samt annan handläggning, som ej sker vid huvudförhandling eller syn å stället, så ock i tvistemål vid huvudförhandling, som hålles i omedelbart samband med förberedelsen. Häradsrätten är också domför utan nämnd vid huvudförhandling och syn på stället i brottmål, om målet endast rör ansvar för brott, för vilket icke är stadgat svårare straff än böter, och i målet ej förekommer anledning, att målsägande finnes. I rådhusrätt deltar nämnd icke i tvistemål. I brottmål däremot består rådhusrätt av en lagfaren domare och nämnd. Rådhusrätten är emellertid i mål av sistnämnda slag under samma förutsättningar som gäller för häradsrätt domför utan nämnd.

I tingslag skall finnas aderton nämndemän. Erfordras flera nämndemän, bestämmer Konungen deras antal. I stad med rådhusrätt skall finnas nämndemän till det antal, som Konungen bestämmer. I nämnd skall sitta minst sju och högst nio. I mål om brott, för vilket ej är stadgat svårare straff än fängelse i ett år och ej heller avsättning, så ock vid syn å stället utom huvudförhandling är rätten domför med tre i nämnden. Tjänstgöringen mellan nämndemännen fördelas i häradsrätt av häradshövdingen och i rådhusrätt av borgmästaren efter samråd med nämnden.

Nämndeman utses genom val, som förrättas av kommunens fullmäktige. Hör till tingslag mer än en kommun, fördelar rätten antalet nämndemän mellan kommunerna i förhållande till deras folkmängd. Varje kommun skall dock utse minst en nämndeman. Valbar till nämndeman är man eller kvinna, som inom kommunen äger rösträtt vid val av fullmäktige och där har sitt hemvist. Den som är i konkurstillstånd är ej valbar. Lagfaren do-

mare, befattningshavare vid domstol, åklagare, polisman eller advokat eller den som eljest har till yrke att föra andras talan inför rätta må icke vara nämndeman. Nämndeman skall ha fyllt tjugufem men ej sjuttio år. Bestämmelsen om nämndemans minimiålder infördes i lagen år 1823 och återfinnes nu i 4 kap. 6 § rättegångsbalken.

Beträffande omröstning när nämnd har säte i rätten stadgas att om annan mening än ordförandens yppas nämndens mening gäller om alla i nämnden är ense om skälen och slutet. Är i nämnden flera än sju, gäller nämndens mening om minst sju nämndemän förenar sig om skälen och slutet. I andra fall gäller ordförandens mening.

Av intresse i nu förevarande sammanhang torde också vara bestämmelsen att lagfaren domare skall ha fyllt tjugufem år. Den som ej uppnått denna ålder må dock utan hinder därav utöva domarämbetet i den begränsade omfattning som Konungen bestämmer. Undantagsbestämmelsen erhöll sin nuvarande utformning år 1948. Härvid uttalades i *propositionen nr 19 år 1948* att den begränsade behörigheten i första hand borde avse uppgifter utanför den egentligt dömande verksamheten, t.ex. att tjänstgöra såsom inskrivningsdomare. För ärendets närmare behandling må här hänvisas till *första lagutskottets utlåtande nr 3* och *memorial nr 7 år 1948*.

Slutligen må i detta sammanhang erinras om att *domstolskommittén* har till uppgift att företaga en allmän översyn av domstolsväsendet.

Motionerna

I motionerna uttalas att anledningen till den gällande minimiåldern för nämndeman säkerligen är kravet på att endast personer med en hög grad av mognad skall kunna erhålla uppdraget. Motionärerna har icke någon invändning mot en sådan målsättning men ifrågasätter om en relativt hög valbarhetsålder är en lämplig urvalsmetod. Härefter anföres i motionerna följande.

De ungdomar under 25 år som skulle få tillfälle att verka som nämndemän — under förutsättning att man sänkte valbarhetsåldern — har säkerligen utmärkt sig för särskilt gott omdöme. I själva verket kanske dessa ungdomar kommer att granskas speciellt kritiskt just på grund av sin ålder, innan de förs fram som kandidater. Ytterligare skäl för en sänkning av åldersgränsen utgör den — beklagligt nog — tilltagande ungdomsbrottsligheten. Det är inte minst från psykologisk synpunkt i hög grad önskvärt, att det bland nämndemännen finns representanter för den anklagades egen generation.

Utskottet

Såsom framgår av den föregående redogörelsen medverkar i stor utsträckning nämnd vid rättsskipningen i första instans. Valbar till nämndeman är man eller kvinna, som inom sin kommun äger rösträtt vid val av fullmäktige och där har hemvist. Nämndeman skall ha fyllt tjugufem men ej sjuttio år.

I förevarande motioner yrkas att regeln om nämndemans minimiålder skall ändras så att valbarhet inträder redan efter fyllda tjuogoett år. Såsom ovan nämnts har domstolskommittén till uppgift att företaga en allmän översyn av domstolsväsendet. Kommittén har under sitt tidigare arbete framlagt förslag till vissa grundlinjer för domförhållningarna i underrett. I ett senare sammanhang avser kommittén att ingå på mera detaljerade spörsmål såsom nämndens storlek och formerna för samverkan mellan lagfaren domare och nämnd. I samband med att kommittén skall ta ställning till dessa och närbesläktade frågor om lekmannainflytandet torde även spörsmålet om de valbarhetsvillkor som bör gälla för nämndeman komma under övervägande. Vid sådant förhållande synes något initiativ från riksdagen i anledning av motionerna ej vara påkallat och utskottet får därför hemställa,

att förevarande motioner, I: 51 och II: 61, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 11 mars 1965

På första lagutskottets vägnar:

INGRID GÄRDE WIDEMAR

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Ahlkvist, Ernulf*, Arvidson, fröken Mattson, herrar Hjorth, Ferdinand Nilsson, Schött och Palm;

från andra kammaren: fru Gärde Widemar, herrar Östrand*, Svensson i Vä, fru Kristensson, fru Löfqvist, fröken Bergegren, fru Lindekvist och herr Wiklund.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.